

енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014). Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 23.08.2025).

5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.08.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-11>

ВИШ-ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ У ПЕРІОДИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Діденко Лариса Віталіївна

кандидат філософських наук, доцент,

*доцент кафедри філософії гуманітарних наук філософського
факультету, Київський національний університет імені Тараса*

Шевченка

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1734-0055>

У попередні епохи виш-викладання здебільшого розуміли як передавання базових фахових теоретичних положень молодшим поколінням. Класична {«німецька»} модель проведення навчальних занять – як лекційних [1, с. 82–83], так і семінарських – сьогодні виявляється малоефективною як у звичайних умовах, так і в умовах невизначеності. Причини цього різноманітні: 1) зміна налаштувань здобувачів виш-освіти щодо опанування фахових навчальних матеріалів {поколіннєвий аспект}; 2) варіативність складності навчальних матеріалів – від їх спрощення до ускладнення {ситуативно-трендовий аспект}; 3) різноманіття прийомів транслявання знань і перевіряння рівня сформованих компетенцій {педагогічно-контролювальний аспект}; 4) несподівана паралельність траєкторій розвитку виш-викладача та окремої групи/потoku здобувачів {індивідуальний аспект}.

Усталена формула виш-викладання для більшості навчальних дисциплін {залежно від їх профілю – гуманітарного, соціально-

поведінкового, технічного тощо} була теорезисно-зорієнтованою: у центрі навчального процесу домінувало відтворювання трансльованого лектором/викладачем навчального матеріалу. Проте освітні тренди змінюються, і нині вектор змістився у бік праксисності. Це не лише формальні зміни задля звітності щодо реформування освіти; навпаки, йдеться радше про своєрідне «фільтрування фахівців» через ситуативне ускладнення параметрів їхньої компетенційності. Іншими словами: сучасний виш-викладач перед входом до аудиторії має здійснити комплексне самоперетворення {максимально активувати як м'які, так і жорсткі навички}. Водночас від галузевого фахівця подібного очікувати не варто, оскільки такий обсяг знань і навичок не завжди є необхідним {ані для галузевого фахівця, ані для здобувачів}.

Це стосується насамперед сучасного виш-викладача філософії. Він/вона може бути або звичайним працівником, який виконує перелік посадових обов'язків і діє за кимось-колись сформованим вектором {який радше не архаїчний, а потенційно інтелект-небезпечний}, або унікальним випадком, який завдяки своїм індивідуальним та професійним якостям уміє вести за собою та формувати нові кадри. Це не може бути масовим {навіть за умови студентозорієнтованого викладання}, оскільки педагогічні інструменти та/або прийоми хоч і ефективні для більшості здобувачів, не завжди спрацюватимуть у одному конкретному випадку.

Виш-викладання філософії у періоди невизначеності має бути зорієнтоване на плекання людськості {не підруничкової «як мало би бути», а ситуативної – через помилки та їх розтлумачення}. Поколіннєвий аспект не є визначальним, оскільки кожен здобувач/здобувачка є особистістю {а не «типовими представниками якоїсь п'ятирічки»} і розвивається за власною унікальною траєкторією. У нестабільних умовах ситуативно-трендовий аспект часто спрощують {зводять до функційності, переліку характеристик та загальної дескриптивності при деталізуванні запитань/проблем теми}. Проте необхідно враховувати один нюанс: періоди невизначеності посилюють індивідуальну тривожність, тому навчальні матеріали мають бути середньоскладними або різноскладними, щоб інтелектуально завантажувати {але при тому не занадто переобтяжувати} здобувачів виш-освіти. Індивідуальна свідомість, що має для опрацювання різноскладні завдання та запитання, менш підвладна тривожності та рішеннєсприймальному дезорієнтуванню завдяки постійному пошуку оптимальних розв'язків [4]. Іншими словами: чим більше нетипових завдань розв'язуватимуть виш-здобувачі, тим гнучкішим виявиться інтелект кожного з них {тобто тим підготованішими вони будуть для професійних та життєвих викликів після завершення навчання}.

Педагогічно-контрольовальний аспект може набувати різних форм: прийоми транслявання знань будуть варіативними [3], тоді як перевірення рівня сформованих компетенцій зазвичай узгоджене з керівництвом кафедри та факультету/інституту. Індивідуальний аспект описати однозначно неможливо: це стає зрозумілим викладачу тільки після першої зустрічі зі здобувачами {водночас до кожного з них можливо віднайти унікальний підхід}.

Навіть зараз я не можу назвати себе викладачкою зі значним педагогічним досвідом, хоча від мого першого входу до здобувацької аудиторії минуло вже 20 років. З кожною академічною групою для мене відкривається свій особливий мікросвіт, який ми зі здобувачами виш-освіти конструємо спільно. Водночас я зауважила: сучасним здобувачам усіх рівнів виш-освіти {орієнтовно з 2020–21 навчального року} важливо не просто «відтворити натрансльоване», а зрозуміти навчальний матеріал {особливо в аспекті його застосовності до фаху} і бути почутими. Філософія навчає не стільки «доєднуватися до окремої традиції минулого», скільки сприяє формуванню власного стилю мислення й життя.

Моя авторська формула викладання філософії включає чотири головні компонент-блоки: 1) теорезисний {транслявання необхідних теоретичних моментів, після опанування яких виш-здобувачі розуміють як працює світ та яку роль у ньому відіграє кожен з них}; 2) праксисний {розв'язування тематичних ситуаційних завдань задля перевірення наскільки добре засвоєний теорезисний компонент-блок}; 3) інструментальний {передбачає не тільки вміння користуватися фахово-допоміжними програмами та онлайн-сервісами, а й оптимальне застосовування власного інтелекту та набутих професійних компетенцій}; 4) ігровий {активування групової взаємодії, переключення уваги, періодичне розвантаження під час опанування складних тем/проблем, а також слугує для моментної інтелектуальної розваги} [2].

Філософія – це не фіксовані факти, які кожен зі здобувачів має завчити і відтворити; це жива думка, що виникає в моменті {тобто філософувати може кожен щодо будь-якого життєвого та/або професійного моменту}. Вона не обмежувана академічним або навчальним простором, радше постає індивідуальною спробою розв'язання деякого життєвого та/або професійного утруднення не завжди раціональними, проте етичними, засобами. Окрім того, філософія – єдина навчальна дисципліна, яка в періоди невизначеності дає кожній антропоєдиниці точку опори й силу вірити у себе. Адже віра в себе формує лідера, котрий може навчити інших власним прикладом.

Отже, виш-викладання філософії у періоди невизначеності, з одного боку, може поставати {передусім для викладача} позбавленим орієнтирів {навчальна програма не завжди ним слугує}, що, з іншого боку, сприяє стимулюванню обопільної творчості {і викладацької, і здобувацької}, яка має бути мінімально векторована викладачем і водночас сприяти індивідуальному саморозвиванню кожного за власними траєкторіями.

Література:

1. Діденко Л. В. Візуалізувальні практики виш-лекціювання філософії: переваги, утруднення, недоліки [Visualization practices of philosophy lecturing in university: benefits, challenges, drawbacks]. *Topical aspects of social science disciplines and innovative methods and technologies of their learning and teaching : scientific monograph*. Riga, Latvia : 'Baltija Publishing', 2023. 536 p. P. 79–98. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-315-6-5>

2. Діденко Л. В. Ігропрактика у виш-викладанні філософії: ситуативний педагогічний аватар. *Ігропрактика у формальній та неформальній освіті: базовий курс для фахівців* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 26 травня – 6 липня 2025 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 44 с. С. 11–14.

3. Діденко Л. В. Імерсивні технології опанування філософії у виші. *Імерсивні технології навчання* : збірник есе програми авторського курсу / упорядники: А. Артюхов, М. Віхляєв. 1 жовтня – 30 листопада 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 76 с. С. 13–16. <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/335/9931/22441-1>

4. Діденко Л. В. Теорія вибирання: феномен приймання рішення. *Гілея: науковий вісник*. 2013. Випуск 72 (№ 5). 966 с. С. 320–327.